

FİKİRLER

İZMİR HALKEVİ DERGİSİ

—||| içindekiler |||—

Konuşma - Seçim mevzuunda	Garra Sarmat
Bariş meselesi	Rahmi Balaban
Eski Tuluat	Kemal Kâmil Aktaş
Elesger'in Şiirleri	Hikmet Dizdaroğlu
Bir Ahlâk Felsefesine Doğru . .	Ziya Somar
Halkevi haberleri	

Mc

Fikirler

Halkevi Dergisi

Sayı : 316 - 317

1 Temmuz 1946

Konuşma :

SEÇİM HAKKINDA

Garra Sarmat

Sınıfsız bir cemiyet olmak vasfı milletimizin kıymetli özelliklerinden biridir. Tarihimizin imparatorluk adı ile anılan devirlerinde bile Millete hizmet edecek insanlar, yalnız liyakatleri yüzünden seçilmişlerdir. Bu halin bozulduğu zamanların da olduğu düşünülürse bunu, millet işlerinin durulugunu kaybettiği devir olarak kabul etmelidir.

Cumhuriyet devrinin başlangıcı, millet hayatının en sıkıntılı günlerine rast gelir. 23 Nisan 1920 de Ankara'da ilk defa toplanan Büyük Millet Meclisi, millet ve memleket aşkı ile kahraman kesilen ve milletin hakiki mümessillerinden meydana gelen bir topluluktur. O insanların bir araya geliverip memleket işlerini, ölümleri bahasına, üzerlerine yüklenmeleri, sınıfsız ve yurdsever bir milletin örnek tutulacak bir tablosudur. Bundan yirmi altı yıl sonraki Türk devletinin sorumluluğunu taşıyan ve dünyaca kabul edilmiş usullere göre seçim yapılmasını isteyen kimseler olarak gördüğümüz yurdsever insanlar, halk çocuğu olmanın şuurıyla konuşarak, yeni kararları aldılar. Milletlerin hayatında verilen kararların bazılarının gerçek zerine, bazılarının da yanılgılara dayandığını söylemek yersiz olmaz. Yeni seçim kanununun yürürlükte olduğunu görmek, gerçek karara

karşı olan duygularımızı ateşlemiş olduk. Millet te yeni seçimde oyunu kullanırken vereceği kararda şüphesiz gerçeğe dayanacaktır. Bu gerçek kararın verilmesi aynı zamanda milletimizin özelliğini de, dünyaya karşı, ortaya koyacaktır.

Kendi hürriyet, istek ve menfaatlerimizin varlığını aynı zamanda başkalarının hürriyet istek ve menfaatlerinin da varlığı ile mümkün olduğunu düşünmek lazımdır.

Kendi haklarımızı yurdun yüksek menfaatleriyle ahenkli olarak görebilmek iyi bir yurdseverliği ortaya kayar. Bu iki temel düşünceye duyguya dayanılarak verilecek oy kullanma kararı, milletimizin parlak kaderi için yürek açıcı olur.

Yıkıcı iç ve dış sebepleri ortadan kaldırmış olan milletlerde seçim, yalnız sosyal hayatın ahengini korumak, verimli çalışma imkânlarını herkese sağlamak için yapılır.

Bizim gibi büyük bir imparatorluğun yıkıntıları arasından yeni bir yurd yaratmış olan millet için yukarıda söylenen işin ya-

(Devamı sayfa 7 de)

Barış Meselesi

Rahmi BALABAN

Bütün hudutlarda

— Savaş duralı bir yıla yaklaştı. Barış kurulamıyor, neden ?

— Çünkü tarih boyunca gelen bir (kuvvet ve hak) meselesi var ki onu çözmek pek kolay değil. Çözülebilme için insanların «altta kalanın canı çıksın» (ilkesi)

yerine «tesanüt» likesini benimsemeleri gerek. Bu ise bir ruhi, içtimai ve insani gelişme işi...

Bir seri yazı ile ben, bu meselenin tarih boyunca aldığı şikilleri okuyucularıma arzedeceğim. Bugün (eski çağ) ı ele alalım:

Eski Çağ :

İnsanın hayvanlarla müşterek en büyük insiyaklarından biri başkasının elinde kine göz dikmek, dışarıya taşmak ve genişlemektir.

Bütün kavgaları doğuran budur.

Bunu pek az da olsa frenleyen de hak ve ahlak duygusudur.

Tarih boyunca insanın kavgacılığı, kırıcılığı, dökücülüğü yanında, zaif de olsa, ahlak ve tesanüt duygusu da beraber gelmektedir. Bu duygu iledir ki insan hayvanlıktan, egoizmden, yirticılıktan daha geniş, daha hür, daha güzel bir hayata doğru yükselmektedir.

Fertler ve milletler arasındaki münasebetin ve medeniyetin gelişmesi bu duygu ile at kulağı gider.

Medeniyetin ve tesanüt duygusunun

tekâmülü iledir ki sosyete nizamı sızlık yerine nizam, anarşi yerine teşkilât, müsavatsızlık ve zulüm yerine adalet kökleşerek genel hayatın gelişmesi yolunda iş birliği meydana gelir.

Her adaletsizlik, genel hayatın gelişmesine bir engeldir.

Adaletin genişlemesi, genel hayatın serpilmesidir.

Beşer saadatinin genişleyüp derinleşmesi, adaletin kuvvetlenmesine bağlıdır. Adalet kuvvetlenince hiç bir insanın hiç bir emeği boşa gitmez. Hiç bir servet, istifadesiz kalmaz. yeni nesilleri terbiye kolaylaşır. Bilgi, hem derinliğine, hem genişliğine yayılır. İlimle de tabiata hâkim olma ziyadeleşir.

Böylece medeniyet ilerledikçe, insan daha yüksek bir hayat yaşar. İnsanda bir «İnsan üstü» hayat yaşama arzusu dirilir. Amma bu insan üstü Nietze'nin kindinden bambaşkadır. Bu manadaki «üst insan — kendi nefside dahil olduğu hâlde — bütün ham tabiata hâkim olmağa ve insanlarla tesanüdünü kuvvetlendirmeye ve en iyi bir cemiyet kurmağa çalışan insandır. Nietze'nin ki ise ezerek yükselmedir.

Tesanüt duygusu tarih boyunca, aile fertleri arasından başlayıp klân, aşiret, site millet fertleri arasında merkezi daireler hâlinde genişlemiştir. İnsanlık, milletler arası tesanüde doğru da adımlar atmaktadır. Bu milletler arası tesanüt kuvvetlendikçe şimdi yalnız fertlerin birbirleriyle olan münasebetlerinde gözetilen hak ve ahlak, o zaman milletler arası münasebetlerde de tam yerini alacaktır.

Klân'ın ilk devirlerinde insanların ge-

çimleri avcılık ve balıkçılıktan, servetleri de av ve balık tutma mahallerinden ibaretti. başka klân , gelip bunlardan çapul edecek bir şey pek bulamıyordu.

Amma çobanlık ve çiftçilik devri gelince insanların huyları değişti : Klânlar birbirlerinin sürülerini ve mahsullerini talan etmek için akınlar yapmağa başladılar. Bu talanlarda öteki klân'ın hem malları alınıyor, hem sahipleri öldürülüyor. veya esir ediliyordu. Biraz sonra talan ettikleri klânın arazısına de sahip olma başladı. harpları idare eden şefler, kral oldu. Dünya klânlar arası savaş meydanı hâline geldi. Üst gelen, bir çoğunu idaresi altına alıp Mısır, Asur, İran, Yunan, Roma gibi büyük devletler kuruldu.

Eski çağda Buda, harbi kaldırmak fikrinde idi. Budaya göre bütün insanlar kardeşler. Zira menşeleri birdir. Bu merhamet duygusu, Budizmde hayvanlara kadar uzanır.

Eski Yunanistanda, ahlak, Sitenin hudutlarından ileri gitmez : (Lasedomen) yalı Cléoméne derki: düşmanlara elden gelen her fenalığı yapmak, hem mabutlar hem insanlar nezarinde tamamen adılanedir.

Agésilas da şöyle der : «Menfaat varmı? Ona bakınız. Zira vatan için bir menfaat varsa, ne olursa olsun; yapmak iyidir.»

Lysandre kılıncını göstererek demiştirki: «Elinde şu burhamı kuvvetli olanı ki hudutların nasıl çizileceği hakkında daha sağlam düşünebilir.»

En büyük bir filozof olan Aristo, Barbarları yani yabancıları esir namzedi sayarak harbi bir kazanç vasıtası, avın bir nevi sayar.

Platon, halkı başka siteler halkının bozuklukları tesiri altında kalmasını diye « cumhuriyet » tecrit etmiştir. Platon ve Sokrat: «Sitede işleri gördürme için esirlere ihtiyaç var. » diye harp edip esir edinmeyi caiz görmüşlerdir.

Sofokles, kral Oidipos eserinde, halk

ağzından şöyle der :

«Jüpiter! Şimşeklerinin altında şu canı «Mars = harp mabudu»nu mahvet.»

Ksenofon : «Sulh ile kudretimizin, şan ve şerefimizin azalaçağını sanmıyalım. Bilâkis artar» dedikten sonra Atinalılara asla adaletsizlikte bulunmamalarını tavsiye eder.

Phalancus bir İyonya konfederasyonu kurulmasını ister.

Thucydide ve İzocrat hakem usulünün harareti taraftarıdır. Amma realite şuki eski Yuna sitelerinden, ecnebi için hak ve kanun tanımazdı.

Romada da durum, Yunanistadaki gibi idi. Hak ve imtiyazlar eşrafın idi. esirler, insandan bile sayılmazdı. Vakıa filozofların insanı fikirleri vardı: Ovide derki: Yer yuvarlağı, baştan başa insanın vatanıdır. Denizler balıkların. Havalarda kuşların olduğu gibi.

Hıristiyanlığın çıkmasından bir az önce gelmiş olan «Stovacilar» beşer tesanüdünün iyi anlamışlardı.

Çiçeron harbi sevmeyiz : «bir anlaşmazlığı kaldırmak için insanın elinde iki vasıta vardır: Kuvvet, akıl. kuvvet hayvanları ki olup buna akıl acız kalırsa naçar baş vurmalıdır.»

Epictet Çiçeron, Mark Orel, her insanın eşit hür yaşamağa hakkı olduğunu söylerler.

Ulpin : «Tabii hukuk bakımından bütün insanlar hur doğar» demekle köleliğin doğru olmadığını anlatmıştır.

Bunlar güzel fikirlerdi amma tatbikatta görülmüyordu.

Ezilen tabaka, bir Mesih gelip dünyada yüksek bir adalet hüküm sürecektir, diye bekliyordu. Yerlerdeki kilerden ümit kesilmişti. Göklerden incek bir Mesih bekliyorlardı : İdare eden tabaka ise israf, sefahat, lüks

(Devamı 9 sayfa de)

EGE BÖLGESİ OYUNLARI

Mahmut R. GAZİMİHAL

DEVLET KONSERVATUVARI

II

Efelikle ilgili tâbirlerin eldeki tarihi kaynaklara göre en eskisi «kızan» sözdür. Evliya Çelebi, Ege bölgesini dolaşırken, bu sözün halk dilinde çok kullanıldığına dikkat etmiş; Efe ve Zeybek kelimelerini ise - ihtimal ki fırsat düşmediği için - işitmemiş ve yazmamıştır. Gördes halk lehçesinden örnek kelimeler verirken *Kızan* sözü de yazıyor, «oglan» anlamında kullanıldığını işaretliyor ve diyor ki: «*Bu gûna elfaz-ı mâlâyanileri var kim istima edenlerin aklı perişan olur. Gerçi âbâ ve ecdadımızın lisanlarıdır amma, bizim cedlerimiz sakın olduğundan nefsi Kütahya ve Demirci şehrinde bu gûna kelâmı yoktur.*» (1). Yiğit kişi anlamıyla İzmir'in kızanlarından da söz açar - Tire, Ödemiş, Bergama, Aydın, Muğla, Bayındır taraflarında kızan sözü bugün ağabey anlamında olarak umumiyetle kullanılmakta, köylü diyeğinde baş harf «g» telâffuz edilmekte ve cemi şekli «gızannâ» olmaktadır (yani: kızanlar). Zeybek efesinin maiyetine de kızan denirdi.

Eski ve kitabî arapçada «gençlik ve parlaklık çağı» anlamına bir *gaysan* sözü varsa da, yaygın bir öz türkçe halk sözü olan kızan kelimesiyle bu arapça söz arasındaki tesadüfî andırışa bakarak iki söz arasında - eski medreseli lûgatçilerin baş vurdukları «ta'rib» metodu gereğince - etimoloji münasebeti aramağa kalkışmak her şeyden önce gülünç olurdu.. Kızan kelimesi öz türkçedir ve belli ki kızmak, kırmak fiilleriyle ilgisi vardır: *Kızmak* fiilinin Kâşgarlı Mahmut sözlüğündeki en eski şekli *kırgamak* olduğuna göre kızan kelimesinin en eski şekli de «kırğan» olmak gerekir. Bazı yurt bölgelerinde kızan sözünün «kiran» şeklinde

kullanılacağı işte bundandır: Konya bölgesinde, *kıran* «çoluk çocuk» demektir. Yozgat'ta *Kıran* adlı bir köy var. Urfa bölgesinde kalabalık hakkında mecazen «*kırandan kırk eksik*» tabiri kullanılır. *Kıran*, *kırıp giren yiğit* demek olur.

Kızan kelimesini bir iki eskice sözlük: «Cesur ve silâhlı genç köylü, köy yigidi: Dağ avına kızan göndermek. *karı kızan* = bütün halk, umum ahali» diye tarif ederek öz türkçeliğini kabul etmektedirler. Deliorman'dan Üsküb'un batısına kadar bütün eski Osmanlı Rumelisi'nin halk türkçesinde kelime hep aynı anlamda olarak asırlar boyunca kullanıldı durdu; *Kızanlık* gibi köy adları bile yer yer yaşamıştır. Edirne'de kızan, hâlâ, «aile efradı, çoluk çocuk» demektir. Bundan daha tabii bir şey olamazdı: çünkü, henüz Aydın Oğulları asrında doğudan akın akın gelerek son Ege yalılarında konaklayıp kalan Türkmen göçer evleri, kuzeye dönerek Trakya'ya yayılmak üzere Çanakkaleyi aşmakta gecikmediler; zaman zaman da Ege adalarına aktarılıyorlardı: meselâ, henüz XIV asrda Filibe ovasının Sarohanlı yürüklerle nasıl iskân edildiğini Aşıkpaşazade ve Neşri ve kayınamelerinden öğreniyoruz... Kızan sözünün doğu Anadolu'dan da pek içerlek ülkelerde hâlâ yer yer revaç bölgeleri vardır; meselâ Türk Dil Kurumu üyelerinden ve Dağıstan Türklerinden olan Bay Orhan Şamhal'ın bize not ettirdiğine göre: sert *hı* mahreciyle söylenen bir *Kızan* sözü ora türkleri arasında hâlâ «aile» anlamında olarak gündelik halk dilinde kullanılmaktadır...

Ege yalılarında «Kızanlık» töresinin Doğu Anadolu'daki «Dadaşlık» geleneğini andıran

(Devamı 7 sayfada)

Konuşma

(Sahifen 3 ten devam)

nında ve onun kadar önemli olmak üzere, memleketi sağlam temellere dayanan bir yurd hâline getirmek işi de vardır. Biz bunların adına inkılâpçılık, devletçilik diyoruz.

Bu yurttaki millet menfaati için yirmi yıldan fazla bir zamandanberi devamlı bir savaş yapılmaktadır. Bu savaş büyük ve şerefli Türk yurdunu meydana getirmiştir. Halk idareleri, bu yüzden de, bunları sağlamamak için istenir. Dün olduğu gibi bugün ve yarın da hayat; bizim için bir yenileşme ve çağların meydana getirdiği eksikleri tamamlama savaşı hâlinde geçecektir. Bunun aksini söylemek, tarihe karşı milletin görevini ihmal ettirmeğe teşvik etmek olur.

Altı harp yılı ile ondan sonra gelen kararsız aylar ve yıllar elbette geçecektir. Kararsızlık devri geçinceye kadar, en ziyade uyanık olmak görevi Türk milletindir. Yalnız kendi hayatını yaşamıyarak bütün bir tarihi ile yarına karşı kendini sorumlu bilen insanların ülkesi olan Türk yurdu; uyanık olma görevini bu güne kadar yaptığı gibi bu lüzumun devam ettiği müddetce de yapmak olgunluğunu gösterecektir.

Bütün dünya ile beraber biz de fedakârlıklarımızın son haddinde devam etmiyerek daha rahat bir hayatın geleceğini biliyoruz. Biz bu rahatlığın içinde de dinamik millet karakterimizi korumak kararındayız.

22 yaşını bitirmiş kadın - erkek vatandaş; oyunu kullanmak; vatandaşlık haklarını bilmek ve medenî bir insan olmasını iyi duygularını yaşamaktır.

Garra Sarmat

fakat türlü izlerden yalılarda ister istemez daha ziyade denizcilikle ilgili bulunmuş olan ve tarihî başlangıcı ta Aydın Oğullarının ilk Türk deniz akınlarına kadar dayanan bir nevi taydaşlık, dayılık (kabadayılık) ve babayığitçe arkadaşlık geleneğini asırlarca yaşatmış olduğu anlaşıyor. Çünkü, meselâ, Ankara Devlet Konservatuarının folklor derleme heyetince 1938 yazında Aydın'ın Çine kazasının Kızıltepe nahiyesinden elli yaşlarındaki dünbelekçi Salık Kavak'tan alınan yıpranık vezinli bir «Çavdar Murat havası»nın şu sözleri (Aydın ili bir yalı yurdu olmadığı halde) kızanların denizcilik hatıralarından izleri hâlâ anıp durmaktadır (1):

Çek kayıkçı kayıkları ben de geçeyim
Karada kuş değilim amanın, havalardan uçayım;
Ahi verin martinimi, tüfeği
Gızanlarıma yollar açayım.

Başparmaktan inmem ben.
Gümüşlü martinimi de vermem ben.
Hanifeme yandım, Allah Allah!
Çavdar Murat sandım ben;
Şimdi gence sardım ben.

Buradaki «Çavdar» sözü o adı taşıyan Türk oymağından kinaye bir lâkap olsa gerektir; ve türkü belli ki pek eskidir: eski yalı boyu kızanlarından bir kolun bu Aydın ili topraklarına sığınıp yerleştiği uzak bir asırdan armağan sayılabilir. (1)

Zeybekliği ilgilendiren diğer söz ve unsurları da böylece birer birer inceledikçe Ege oyunlarının derin kaynağını büsbütün berraklıkla göreceğiz ve duruluğun sonsuzluğu karşısında haklı olarak övüneceğiz Egeli kızanlarımız var olsunlar.

Devlet Konservatuarı
Mahmut Ragyi Gazimihâl

(1) Baştan dört mısraı «uzun hava» ağızıyla söylenen ve ortadan itibaren «ağır zeybek» ritmine geçen bu «dağı hüseyin» makamı parçanın plağı Konservatuar arşivinde (K. 216, B 1) numarasıyla saklıdır.

(1) Arada geçen «martin» kelimesi - vezin bozulduğuna nazaran - belli ki becaşikle mısralara katılmıştır; her halk sazcısı kendi çağının muteber silâhını anlamak zorundadır.

Eski Tuluat Tiyatrolarında

İ B İ Ş

Kemal Kâmil AKTAŞ

Tarihe bıraktığımız tuluat sahneleri, doğrudan doğruya orta oyununun sahneye çıkışıyla başlamış, Zuhuri Kolu'nun (x) kavuklu'su tuluat sahnesinde İBİŞ olmuştu. İbiş, Anadolu Adlarından biridir. Halk arasında her neden ise şaklabanlığa, neş'e ve şetarete kaçan tiplere İbiş demek adet olmuştu. Bu devirlere raslıyan tuluat tiyatrosu, komigine İbiş demekle ne güzel bir isabet göstermişti. Tuluatta komik, yani İbiş, mutlaka evde uşak, çiftlikte kâhya veya çocuklara lala olurdu. Evin beyi, çiftliğin ağası iki elini birbirine vurarak : «İbiş! İbiş!» diye emektarını çağırınca, halk daha İbiş görünmeden gülmeğe başlar, İbişin uzaktan gelen sesi, «buyur, geliyorum!» sözü alkışlara gark olurdu. Türk tiyatrosunun bu karakteristik İbişi Roma tiyatrolarının Palyaçosunu tanzir eder. İbiş o günkü hayata göre mutadından çok uzun fesi ile, bu fes üzerindeki püskülün müteamil püskül olmayıp tesbih püskülü oluşuyla bir ekzantriklik nümunesi idi. Komigin üstü başı, yamalı bir pijama kıyafetiyle herkesi güldürür; ekseriya evin uşağı olduğundan, çağırıldığı vakit, bir elinde tavan süpürgesi öteki elinde boş bir gaz tenekesiyle ortaya çıkar, etrafı kırar geçirirdi. Kaşları, bıyıkları boyanmış olan, gözleri fıldır fıldır dönen İbiş, aptal ile zeki, şeytan ile gabi arası bir tip olurdu. İbiş tipini komik Hasan Efendi islâh etmiştir. Hasan Efendi 1908 inkılâbında kocaman fesini aşçı takyesine çevirmiş, pejmürde kıyafeti düzeltmiş, o zaman yarı resmî bir elbise olan uzun siyah istanbulin caket altına, buna tezat teşkil eden poplin bir paltalon geymiş, beline de nisbet-siz derece büyük meşin bir kemer bağlamıştı. Komik Hasan Efendi İbiş tipinin süpürge ve gaz tenekesini bırakmış, eline ya yır-

tık bir şemsiye veya boyası çıkmış bir baston alarak — son devirlerde tanıdığımız Şarlo hentüz ortada yokken — o bu tip bir komigi Türk sahnesine atmıştı. Tuluat sahnelerinde oynamış olan meşhur Eyüplü komik Hamdi, - Aksarayın Hobyar mahallesinden meşhur Abdi Efendi başta olmak üzere komik Şevki, Sezai, Atif, Çolak İbrahim Efendi gibi komikler, nihayet komik Hasan Efendinin yarattığı bu tipe girmek ve bu tipi kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardı.

Tuluat tiyatrosunun İbişi tip olarak ortadan kalkınca sahnede, adı da değişmiş, her oyuna göre, Dem-dem, Ayvaz, Karanfil Kimyon gibi tuhaf adlar almağa başlamıştı. Garp tiyatrosuna yansıyan tuluat sahnelerimiz son devirlerde komigine Kampana, Garson, Flut gibi adlar vermekte idi. Güldürmek, bunu bir meslek bir sanat şeklinde yapabilmek, gülünen mevzuu incelik ve bedayi serpmek tiyatro sanatının en ince ve en hassas bir cihetidir. Küçük İsmail Efendi, hâtıratında Türk tiyatrosunun birinci derecede komikleri sırasında Kör Mehmet, Komik Hasan, Komik Hamdi Efendilerle ustâ Ahmed Fehmi göstermektedir. Komik Abdi, Atif, Şevki, Çolak İbrahim vesaireyi ikinci derecede saymaktadır. Son devrin sanatkârı Naşit, komik olmaktan ziyade piritüel bir taklitçi idi. Bugün İstanbul sahnelerinde eski devri arasına ihya eden İsmail dümbüllü tamamiyle komik Hasan Efendi mektebindir. İstanbul Eminönü Halkevi arasına tuluat tiyatrolarını ihya etmekte, yeni nesil bu tiyatrodan bizler kadar hoşnut olmaktadır.

K. K. AKTAŞ

(x) Zuhuri Kolu orta oyununun öteki adıdır.

Barış meselesi

içinde yaşıyorlardı. Tam bu sırada hıristiyanlık geldi. İncil şöyle di yordu :

«Esir, hür, grek, yahudi, erkek, kadın diye insanlar ayrılamaz. Zira hepiniz, İsada, birleşmiş bulunuyorsunuz.

« Tanrı huzurunda köle ve efendi hepsi birdir. Zira Tanrı müşterek babanızdır. Hepimiz hürüz, efendiyiz. Tanrı katında en fakir kimse, zalim olandır. En zengin olan da en faziletli kimsedir. »

İsa nevi beşer arasında bu müsavatı tahakkuk ettirmeğe çalıştı ve bunun ancak adalet, iyilik ve sevgi ile sağlanabileceğini söyledi.

İsanın bayrağındaki baş yazı sevgidir: «birbirinizi seveceksiniz.» İsa hayatıyla de buna örnek olup bu yolda kendini feda etti

Sevgi prensibi ile İsa, ahlâka bambaşka bir kıymet verdi: O zamana kadar itibar mevkiinde olan servet, şan ve şeref, iktidar mevki iken İsa bunlara değil tava-zua değer verdi. Kölelerin, efendileriyle eşit olduğunu öğrenen, ezilen tabaka, cesaretini artırarak, zamanla asırlardan beri devam edegelen efendilerin hâkimiyeti nizamını devirdi.

Vakı'a İsa: «Sezarın hakkını Sezara veriniz. Benim krallığım bu dünyada değildir» «Fenalığa mükabele etmeyiniz. Sağ yanığınızı bir tokat vurana sol yanığınızı çeviriniz. Eğer biri sizin elbisenizi çalmak isterse, ona mantonuzu da veriniz.» demiş ise de bu kadarını dinleyen pek olmamıştır.

Fakat şüphesizki İsa ile dünya şuümüde kavuşmuştu : Eski nizam bir gün yıkılarak daha yüksek adalet dayanan bir nizam doğacak :

Roma devleti hıristiyanlığın müsavat fikrinden korkarak bu yeni dini yok etmek istedi amma adalet duygusu ve daha iyi bir hayata kavuşma arzusu bütün kalpleri öyle sarmıştıki nihayet zengin ve idare eden sınıf da bu yeni duyguya teslim oldu: Hadise, yeni fikir ve duygunun ham ve

ve yırtıcı kuvvete üst gelmesine bir misal teşkil etti. Roma devleti hıristiyanlığı kabul etti. Gelecek yazıda orta çağı görelim.

Rahmi Balaban

947 yılı C.H.P. Sanat mükâfâtı

Piyes müsabakasına katılma şartleri

1 — C. H. P. Sanat mükâfâtı Piyes müsabakalarına katılmak isteyen piyes yazarlarının eserlerini 1947 yılı Ocak ayının 15-ine kadar C. H. Partisi Genel Sekterliğine vermiş olmaları veya bu eserleri bu tarihe kadar teahhütlü olarak postaya vermiş bulunmaları şarttır.

2 — Eserler eğer basılmış değilse, kâğıdın yalnız bir yüzüne yazılmış olmalı ve iki nüsha olarak gönderilmelir.

3 — Müsabakaya 1940 yılından sonra yazılmış ve basılmış veya basılmamış, oynanmış, veya oynanmamış telif eserler kabul edilecektir.

4 — Gösterilen eserlere rumuz konmıyacak, sahiplerin açık isim adresleri bulunacaktır.

5 — Müsabakada birinci gelene 3000 ikinci gelene 2000 üçüncü gelene 1000 lira mükâfat verilecektir

6 — Eserleri tetkik edecek olan jüri heyeti C.H.P. Genel sekreterliğine müracaatı üzerine İstanbul Üniversitesi, Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi. Devlet Konser vatuarı ve İstanbul şehir tiyatrosunda seçilecek üç eser zat ile C.H.P. Genel Sekreterliği tarafından bu alanda tanınmış şahsiyetler arasında doğrudan doğruya seçilecek üç zattan müteşekkil olacaktır.

7 — Müsabaka neticesi 23 / Şubat / 1947 Pazar günü ilan edilecektir.

8 — Müsabakada derece kazanan eserleri bastırmak, Halkevinde ve Halkodalarında temsil ettirmek hakkı C.H.P. Genel Sekreterliğine ait olacaktır Yazarı isterse eserini Halk evi dışında temsil ettirebilir.

Halk Edebiyatı araştırmaları:

ELESGER'in Neşredilmemiş şiirleri

VI

Hikmet Dizdaroğlu

— N —

— 24 —

Terlan temaşalı maral bakışlı
Kadem koyup asda asda (1) hoş geldin
Yolun sadagası can ile başlı
Kurban senin kimi dosda hoş geldin.

Biz ki ilgar (2) geçirmiştik aradan
"Amin" dersin tez düzeldir Yaradan
Göyüntü yasdan çıktı kablim karadan
Güle güle bu havasda hoş geldin.

Gözeller sultanı ay melek-Zada
Senin kimi güzel yohtu dünyada
Sen ki ELESGER'i salıpsan yâda
O sebepten göztün üstte hoş geldin.

— 25 —

O cellâd kaşların kahır, zahmeti
Kasdeyle cismimin canı dağılsın
Gözlerin kan salar Edilbeycan'a (3)
Dilin ister Alosman'ı (4) dağılsın

Şahmar zulfün mine gerdan mutedil
Zeberced kel (i) meli misali bulbul
Mühebbet ehlişen birce (5) danış, gül
İsteme ki bu sevdanı dağılsın.

ELESGER'em çeker aman el-aman
Bele mürvet olmaz ey kaşı keman

Her kim dosttan dosta kandırsa iman
Tufanlansın kerem—kânı dağılsın.

— 26 —

Bir söztüm var sana pinhan demeli
Kail olsan deyim kul, sana kurban
Hesretteyim didarını görmeğe
Söyleyim derdimi bil, sana kurban.

Menim mecnunluğum her mahal bildi
Derdimi söyledim düşmanlar güldü
Bi-vefa kızlardan elim uzuldu
Canımı eylerim dul, sana kurban.

ELESGER'i gözden salma ırağa
Nece dözümlü (6) bele derde fırağa
Leyli kimi ve'de verdin bulağa
Mecnunam gözlere el sana kurban.

(27)

Ay nazanin hetirine degmesin
Gerdandan ayrılmış kara zülflerin
Ala gözlerine mayıl olmuşam
Günahkâram çekti dâra zülflerin

Gözel, sen de muradına çatmadın
Benna' (7) olup sınık (8) gönül yapmadın
Terlan idin öz tayını (9) tapmadın
Getti kısmat oldu hara zülflerin.

ELESGER de aşka tuşup ohunu(r)
Müjgânların sine üsde tohunu(r)

(Lütfen sayfayı çeviriniz)

Endamından kızıl güller kohunu(r)
Koyma dağılmağa dara zülflerin.

— 28 — (x)

Emmin oğlu menden heç utanmadın
Üç ay keçti heç yaylağa gelmedin
Yüz min cafa ile göç eyledim men
Ordan indim Ağ Bulag'a gelmedin.

Demedin dağdadı(r) bir selvi-nazım
Bir beyaz sinelim bir ağ boğazım
Bir şahan şikâram, şaham şahgazam
Şikâr için sen avlağa gelmedin.

Men seni isterdim hamı (10) dan eziz
Men senin yanında olum bir kiniz (11)
İtircan besledim güllerden temiz
Namerd oğlu keyf damağa (12) gelmedin.

Bu senin derdinden kalmışam hesret
Yârsız da yârlıyla çeker mi lezzet
Neye bele ettin ey geda—hilkat
Şamama dermeğe tağa gelmedin.

Menim adım Hamayıl'dı(r) hamaya
Sinem benzer hem yıldıza hem aya
Verdin emeğimi âhırda zaya
Bağlandın aran(13)a dağa gelmedin.

— 29 —

Darı tarlasını bozan fare ve köstebekler için

Konşulardan sordum dediler göğdü (14)
Yoldan gidif gelen atama söğdü
Sıçannan kestenkle (15) göntünü soydu
Bele ireşberlik (16) zehrimar olsun.

Suarmaktan (17) su kalmadı hiç çayda
Ektim, biçtim. döğdüm oldu bir bayda (18)
Bir bayramda diyem bir de bir toyda
Bele ireşberlik zehrimar olsun.

(x) Hamail adinde güzelli bir kız, amcası oğluna nişanlı iken, yaylaya gider. Nişanlısı, yakında kendisini göreceğini söyler, fakat, yanına hiç uğramaz. Kızı, bir başka delikanlı, zorla kaçıtır. Elesker, bu şiiri kızın ağzından söylemektedir.

Görtüm şenelmesin sıçanın yurdu
Koca elde birce meni mi gördü
ELESGER dirlikten hiç çekme derdi
Bize urza (19) veren eller varolsun.

— 30 —

Sen de bilsen suboy (20) gezmek günahı(r)
Bu şer'ete (21) yol erkâna ne dersin
Her gönülde öz özüne padişah
Sındırdın kablimi kana'ne dersin.

Bir adamsan bir adama boyun eğ
Gidenin gelenin az kalbine değ
Gökçe mahalında Molla Balı Beğ
Hac(ı) İskender kimi Hana, ne dersin.

ELESGER söztünü söyler kaymağa
Zulüflerin gerden tutuf saymağa
O zaman ki bal katırdın kaymağa
Kırıpsan kanadım cana, ne dersin.

— R —

— 31 —

Göz göze bakanda mühebbet ile
Ciger alımanın ne damağı var.
Gözellerde işve olur naz olur
Suzgün bağışmağın ne damağı var.

Kuşkanof tutun (22) nen ananof (23) kâğıt
Puke papiroz (24) u bir nevreste kız
Bir men bir sevdiğim bir otağ yalguz (25)
Deyip danışmağın ne damağı var.

ELESGER der görmiyenler göresiz
El uzadıp gonca gülün deresiz
Her döne (26) küsende gönlün alasız (xx)
Sonra barışmağın ne damağı var.

— 32 —

Derdim çohtu(r) dindirmeyin hazarat
Meni bir ala göz ceylân öldürür
Kılınçsız tüfeksiz alır canımı
Kimse bilmez pinhan öldürür.

(XX) Veya: Naz edip küsende canın alasız.

(Devamı sahif de)

Hiç bilmezem neylemişem neyleyem
Hençer alıp kara bağrım tıleyem(27)
Bir canım var yâra kurban eyleyem
Elde desin âşık kurban öldürür.

ELESGER'em bir gözele mihmanam
Ölmeyince çetin dönüf usanam
Ezraili kanlı tutmasın anam
Meni bir kirpiği müjgân öldürür.

— 33 —

Kadir Mevlâm yazıları yazanda
Kâğıtla kaleminde bir lezzeti var
Yüz yüze, göz göze, kabak kabaga
Oturup demenin bir lezzeti var.

Maransof semaver (28) zernişan çaynik (29)
İçim kız elinden deyin bir de tök
Ebrüşüm döşekler yastık tamam tük (30)
Sarılıp yatmağın bir lezzeti var.

Turunçtu memesi, mermerdi döşü
Atlazdı yanağı, incidi dişi
Şirin olur ağ puhağın öpüşü
Halından öpmenin bir lezzeti var.

ELESGER müştaktı (r) heft u balına
Melike şekline mah-cemalına
Şuh meme sıçraya çıka eline
Onu da sıkmağın bir lezzeti var.

— 34 —

Seher vahtı benim müşkül çağında
Çıhtınız karşıma deste gözeller
Gamalın şöylesi nur-i tecellâ
Görse şifa tapar heste gözeller.

Gamkin idim sizi görüp gülerem
Kıbledi (r) kaşların secde kılaram
Pişivaza (31) ikram ile gelerem
Gelin gidek asda asda, gözeller

(Minîş) gûne benzer (Aşl) bir aya
Şems olup âleme salıptı sala (32)
İncimerem and içerem Hudaya
Kadem bassa göztüm usde, gözeller.

Sizi gördüm gine arttı kemalim
(Gullu)'ye kurbandı dövletim malım

(Leyli) sevdasına Mecnun hayalim
Gerçek gine kaldı yesde (33) gözeller

(Perizat) melekti (Gövher) bir hanım
Gören kimi kaçır dinim imanım
Yazık ELESGER'em sergender (34) canam
Kurban sizin kimi dosta, gözeller.

LÜGATLAR: (1) Asda asda: Âheste âheste. (2) Ilgar: İkrar. (3) Edilbeycan: Azerbeycan. (4) Alosman: Âl-i Osman. (5) Birce: Bir kere. (6) Dözmek: Tahammül etmek; dözümlü: mütehammilim. (7) Benna: Mimar. (8) Sınk: Üzgün, kırık, yaralı. (9) Tay: Eş, arkadaş. (10) Hamı: Herkes. (11) Kiniz: Hizmetçi. (12) Damağ Tat, lezzet. (13) Aran; Yayla. (14) Göğ: Yeşil, ham, ol mamış. (15) Kestenkle: Köstebek. (16) İreşberlik: Çifçilik. (17) Suvarmak: Sulamak. (18) Bayda: Tas. (19) Urza: Rızık. (20) Suboy; Hiç evlenmiyen. (21) Şer'et; Şeriat. (22) Kuşkanuf tütün: Bir çeşit Rus tütünü. (23) Ananof kâğıt: Bir çeşit Rus sigara kâğıdı. (24) Papirozo: Sigara. (25) Yalguz: Yalnız. (26) Her döne Her defa (27) Tıy-lemek: Parça parça etmek, dilmek. (28) Maransof semaver: Bir çeşit Rus semaveri. (29) Çaynik: Demlik. (30) Tük: Tüy. (31) Pişivaza; Pişvaniza, önünüze. (32) Sala; Ziya. (33) Yes: Yeis. (34) Sergender: şaşkın hasta, zavallı.

İLÂN 1947 YILI C. H. P. Sanat Mükâfatı Müsabakası

- 1 — C. H. P. Genel Sekreterliğince bir piyes müsabakası açılmıştır.
- 2 — Bu müsabakaya 1940 yılından sonra yazılmış ve basılmış veya basılmamış, oynanmış veya oynanmamış, yalnız telif eserler kabul edilecektir.
- 3 — Müsabakada birinci gelene 3.000, ikinci gelene 2.000 ve üçüncü gelene de 1.000 lira mükâfat verilecektir.
- 4 — Bu müsabakaya katılma şartnameleri, C. H. P. Genel Sekreterliğinden ve bütün Halkıvi Başkanlıklarından alınabilir.

(Aşlının aynıdır.)

Bir Ahlak Felsefesine Doğru

Dr. ZİYA SOMAR

(Geçen sayıdan devam)

Buna karşılık, pek az memleketlerde ahlak kelimesi bizdeki kadar bütün fikir adamlarını işgal etmiş; gerek matbuat, gerekse üniversite muhitleri, pek az memleketlerde görülen bir ahlak endişesi ile, cemiyetin ahlak bozukluğu, gerek meslekî, gerek ailevî ve gerek ferdi ahlakın büyük bir çöküntü geçirmesi karşısında bu kadar yaygın bir duygululuk göstermiştir (5). Fakat buna rağmen, ahlak meselesini her türlü günlük hadiseler dışında ve muayyen bir irade sisteminin nüfuzu ötesinde, sadece ilmi bir tenkidin ve araştırmanın objektif kriteriumuna dayanarak görmek istemiş ve cemiyet hadiseleri içinde ahlak meselesini, herhangi bir sosyoloji sisteminin peşin neticelerine göre tefsir etmeksizin müstakil olarak ele almış bir eser tanımıyoruz.

Halbuki bunu lüzumlu ve zaruri gösterecek ihtiyaç dünkü hayatımızda olduğu kadar bugünkü hayatımızda da bütün ehemmiyetiyle devam etmektedir. Daha yakın yıllar içinde (İlim bakımından ahlak) adlı bir kitapta, zamanımızda ahlak buhranı karşısında teessüre gelmiş bir doktorumuzun safiyane iştiyaklarını ve kendine göre ilmi bir ahlak kurmak isteyişlerini görmüyor muyuz (6)? Diğer bir felsefecimizin ise, bu günün bu ahlak yıkılışı karşısında (Sokrat) (İsa'nın eliyle (Nietzsche) ye getiren bir (aşk ahlakı) kurmak istediğini görmedik mi (7)? Bütün bu teşebbüsler, içinde bocaladığımız devrin, ahlak noktasından bir çıkmaza saplanmış olduğunu, bize yeter derecede göstermiyor mu? Son zamanlarda, ahlak mevzuunun en yukardaki Devlet nüfuzlarından başlayarak (8) Üniversite muhitine doğru yepyeni şiddette bir alaka cereyanı gezdirmiş olduğunu, (Doktor Âkil Muhtar) ın

ismi geçen kitabı açıkça göstermektedir. Hakikatta hiçbir felsefi ve moralist sistem görüşü içinde işlenmeksizin sadece bir lisan (iltikat) kuvvetinden doğan eser üzerinde bu kadar şiddetle bir alaka uyanması, gösteriyordu ki, ahlak felsefesi, bizde, henüz kendi müstakil düşünce prensiplerini ve tenkit yollarını kabul ettirmiş bir fikir sınıfının eline geçmekten uzaktır (9). O ya bir salâhiyet ve otorite manivelâsı olacak veya kendisine başka bir sahada otorite yapmış kimselerin bu müstear alâkalarında yer bulacaktır; hakikat şudur ki bu eserin yaptığı yankı asla "ahlak meseleleriyle daha alâkalı olması lâzımken felsefe ve içtimaiyat mensuplarımızın sükûtuna ve ataletine karşı verilen bir acı cevap" (10/1 değildi: O, sadece fikir hayatımızda ahlak meselelerinin müstakil bir felsefe düşüncesi içinde ele alınmasını "cazibesiz" ve "yersiz" gösteren ve anlıyan bir (zihniyet)in açık ifadesiydi.

Filhakika, zamanımıza kadar yürüyen ahlak düşüncemizin ana hatlarını ve prensip noktalarını göz önüne alacak olursak görürüz ki bizde ahlak meselesi, (Kanun ve hukuk) meselesinden asla ayırd edilmiş olarak ele alınmamıştır: Ahlak, yapılması veya yapılmaması lâzımgelen bir takım hüküm ve kaidelerin (zorlayıcı ve emredici) bir disiplin sisteminden ibarettir. Muayyen zamanda yapılması gereken işleri, kaidesince yapan bir kimse, "hüsni ahlak" sahibidir; ahlaklı bir memur, kendisine hâkim olan nizam ve kaideleri yerine getiren kimsedir; bir memlekette ahlaksızlığın ölçüsü, cemiyette kurulmuş olan muâşeret, hürmet ve itaat kayıtlarının yıkılmasıdır: işte ferdiyetei ahlakların yanında (Collectivist) ahlak sistemlerinin ki bu isim altında islâm ahlakını, içtimai ahlakı, tesanütçü ve sosyalist ahlak

sistemlerini alabiliriz--bu kadar kuvvetle tutunmanın sebeplerini burada görmek lazımdır (10/2). Eğer dikkatle düşünecek olursak görürüz ki bizde ahlak buhranı hakkındaki şikâyetler, meşrutiyetle beraber, yani, ahlak meseleleri üzerinde az çok tenkidci bir düşünme hürriyetinin meydana gelmesiyle başlar: Abdülhamit devrinin otuz üç sene devam eden esaret, zulüm, riya, rüşvet, kanunsusluk... gibi her türlü ahlak dışı düzensizliği, memleketin hayatında bir (buhran) yapmadı: Memleket için kendini feda eden nice temiz vatan evlâtları ve devlet adamları kanun ve ahlak namına, en kanunsuz ve ahlak dışı vasıtalarla mahvedilirken, hiç kimse bir ahlaksızlıktan muztarip değildi. Fakat meşrutiyet birdenbire ortalığa bir korku ve ahlak endişesi dağıttı: İnsanlar siyasi nüfuzu münakaşa ettikleri için devlet adamları bir ahlaksızlıktan bahsettiler; yukardan itme kıymet kalıplarıyla yerleşmiş nice edebi ve fikri imtiyazlar didiklendiği için fikir adamları ve edebiyatçılar bir (ahlak kıtlığından) dem vurdular: dinin, asırlar boyunca vicdanlar üzerine, içinden çıkılmaz, bir nizam ve itaat hükümlerine karşı, fertlerin ruhunda bir silkinme ihtiyacı doğunca bütün dini sınıflar dehşetle (ahlaksızlıktan) bahsettiler. Bazı kimseler, zamanımızın buhranlarını yalnız dini bir çöküntüye vuruyorlardı (11). Ahlak felsefesi bizde böyle olduğu gibi diğer memleketlerde de, bilhassa Fransada da böyle oldu. 1871 felâketi, Fransada başlı başına bir ahlak meselesi doğurdu. Her meselenin altında bir ahlak gayesi takib ediliyordu (12). Fakat bu bitmez tükenmez ahlak buhranlarının, hakikatte cemiyet düzenini kendi hesabına kurulmuş kabul eden, ve bu düzen içinde kendisini tabii ve uygun bulan mevcut kadro insanı ile, o kadronun dışında, henüz bu düzenin şartlarına uymamış olan yeni kadro nesilleri arasındaki bir ölçü farkından ileri geldiği düşünülmeli. On altıncı asırda bir serseri şair olan Villon için bütün aristokrasi bir ahlak sürüsü idi; on yedinci asır sonunda (La Rochefaucauld) ahlaki maksimlerini zamanının tercümanı olarak yazıyordu (13).

Ve eğer her devirde her mevcut kadro-

nun kendi dışındaki toy sınıflar için fırlattığı bu hükümlerin kuvveti, bu sınıflar tarafından onlar için verilecek hükümleri bastırmamış olsa, görülecektir ki hiçbir yeni nesil, kendinden önceki nesillerde gıpta edilecek bir ahlak üstünlüğü görmeğe yatkın değildir: Bu, cemiyetlerin hayatı boyunca, her yeni nesli kendinden önceki nesillerden hissedilir edilmez bir farklılığa, biraz daha ileriye sürükleyen bir hayat akışının zaruri neticesidir. Bir nevi içtimai atalet kanunu gibi, «kendi hareket devirlerini kapamış ve kendi de bitmiş olan her canlı sınıfı» kendisini açacak olan her hayat akışı karşısında, âdeta bir sed haline gelir: İpek böceği, kozası içinde ikmâl ettiği hayatını aşmak için, bir kelebek olmak zaruretindedir: İpek böceği olarak onun devri bitmiştir. Cemiyetlerin hayatında da bunu aynen görürüz. İster sükûnet, ister hareket, ve buhran devirlerinde olsun, her katro dışında kalan sınıf ve ferdler, mevcut şartların yetersizliğinden, hayatın düzensizliğinden muztarıptır. Halbuki bu hal onlara mücadeleli lüzumlu ve meşru kılan bir nevi taktiktir. Fakat bu kadroyu kendi sınıfı ile doldurduğu anda, her türlü harekete her türlü sıkıntılı hallere karşı derhal hududunu çizer ve devrini kapar: Onun nazarda bu devri zorlayan her dış sebep, ahlakın da dışındadır.

Hakikatte bu, bir ahlak buhranı olmaktan ziyade hayatın bir yürüyüşüdür. Bunun buhran şeklinde görünmesi olsa olsa ahlak kıymetlerini mevcut kadroların tuttuğu olgun sınıflar hesabına kurulmuş kılan sistemlerdedir. Sokratı ahlak namına ölüme mahkûm eden Atina halkı, acaba, hakikaten bir ahlaksız mahkûm ettiklerine inanmışlar mıydı? Eğer ölümünden sonra (Sokrat'a ait hiç bir eseri de yaşatmasalardı buna inanırdık; fakat mahkûm edilen Sokrat'ın ahlaki değil, bizzat (Sokrat) zekâsiyle, hürriyetiyle, guru-riyle . . . mevcut kadroları rahatsız eden (adam) id (14).

Bu o kadar açık bir hakikattir ki, çok vakit ahlak buhranından bahsedenler, mi-

sallerini, her devrin asıl hayatında yaşanan ahlak kıymetlerinden ziyade, filozofların eserlerinden, bilhassa dram ve romanlardan çıkarmaya çalışırlar: Halbuki, gerek seyircinin ve gerek okuyucunun muayyen bir sınıf ruhuna hitab etmeğe mecbur olan her eser, zaruri olarak, o sınıfın ahlak duygusu içinde yerleşecektir: Aristophane, Molière, Gogol... eserlerinde zannedildiği kadar yeni ahlak kıymetlerinin başartıcısı değildiler; onlarda da mevcut sınıfların muayyen temayüllerinin, istihza, kin, nefret, zekâ, hamakat şeklinde sayısız ifadesini bulabiliriz. Fakat, bir devrin billi düzen şartlarını teşkil edecek olan hüküm, kaide, örf.. gibi sabit kategoriler, bir ahlak nizamını ancak, bir hukuk nizamını teşkil ederler. Ve eğer, ferdiyetçi ahlaklar da dâhil olarak bugüne kadar ahlak sistemi diye ortaya çıkmış felsefe disiplinlerini göz önüne alsak görürüz ki, her sistem, bizi bir kaideler ve hükümler içine almaktan başka bir şey yapmamaktadır; hepsi de ahlaki bir hukukî düzen prensipi şeklinde almakta, vazife, adalet, şeref... gibi ahlakın aksi olan kıymetleri, fertlerin dışında bir kuvvet nizamı olarak kabul etmektedirler: İşte bunun en karakteristik ifadesini de (Durkheim) de bulmaktayız. Durkheim'in, bütün eserlerinde anlamak için verdiği tarif bizi doğruca hukuk kıymetlerine bağlamaktadır. Gerek (İş bölümü)nde gerek (İntihar)da, ve gerekse (Din hayatının iptidai şekilleri)nde Fransız sosyoloğunun, ahlak vicdanını, cemiyetin fert üzerinde tesis ettiği muayyen (vazife ve tesanüd) nizamı karşısında fert vicdanının bağlandığı bazı (tasdik hükümleri) diye kabul ettiğini görmekteyiz :

Bu noktayı G. Gurvitch (Hukukî sosyolojinin unsurları) adlı eserinde açıkça or-

taya koymuştur (15). İşte bunun içindir ki ister biyolojik, ister sosyolojik veya metafizik bir prensipten hareket edilsin, bütün sistemlerde varılan netice hemen hemen aynıdır: Ahlak, kendisini belli ve değişmez bir takım hareket, kaide ve prensiplerinde veren bir sistemdir; bu belli sistem içinde, belli bir kaideler düzeni varmayan her ahlak araştırması, bu bakımdan ahlak dışı olmak lazımdır? A.Fouillée'yi, Kant ile Nietzsche'yi karşılaştıran bir eserinde Kant'ın moralizme'ine karşı, diğerinin (amoralizme)ni çıkarmaya sevk eden fikri buradan geliyor (16).

Butun bu kritik tabloyu gözden geçirdikten sonra (M. İzzet'in neden müstakil bir ahlak sistemi yapmaya çalışmamış, hiç olmazsa böyle bir sisteme götürecek sentetik yollara yer vermemiş olduğunu ve yalnız (tarih görüşü) ne bağlandığını (17) bir dereceye kadar açıklayabiliriz; onu bu noktada ahlak meselesine karşı belli eder durum, esas itibarıyla, tamamen Rauh'nun durumuna benzer: Bu bir nevi (Doute moralise) durumudur ki, herşeyden önce sistemlerin sistematik bir tasfiyesine vardırır ve bize bu sistemlerin ötesinde, Rauh'nun (expérience morale) dediği şeye vardırır. Bu itibarla böyle ahlakçının, bu durumla felsefe tarihi içinde ve ahlak sistemleri karşısındaki kıymet görüşü başkadır. Sistemci ahlak adamı, tarihte, kendi inşai sisteminin « deliller » ini arar; halbuki, beriki, bu sistemlerde, bizi asıl ahlak tecrübesine, namuslu adamın kendisine, ahlak hayatının o basit yaşanmış prensipine vardırarak ilk genişlemenin yollarını görür: böylece dağılmış olan ahlak ruhu, tabiatı (Bergson'un (Hads)inde olduğu gibi, açıldıkça kendisi için basit ve vasıtasız olan şeyi yakalayacak ve bir noktaya şiddetle kaynaşmak için evvelâ tayıflara ayrılan bir ışık gibi, o da zaman boyunca ve sistemlerden sistemlere açılarak, nihayet o basit ve tek

hakikati «Namuslu hayat» ı ve bu hayatın adamını bulacaktır. Kurulmuş ve hazır sistemlerin içinde muayyen ahlâk delilleri ve kaideleri kurmak gibi, kolay ve zahmet-siz bir ahlâkçılık yanında kendi ahlâk tecrübelerini yaşamak üzere, başka insanların drine ve şahsî hayat mücadelelerinde, ahlâkî irade ve cehidinde sarsılmaksızın, daima aynı gergin gaye heyecanı ile açılmış olan bu (ahlâkî cehid) şüphesiz ki güç, zahmetli ve nankördür: Fakat işte bu zahmetin ve bu ceddin vardığı o biricik ve bölünmez tecrübenin ve hattın kemâlinde, Rauh, ahlâk doktrinlerinin bu bakımdan faydasını güzelce göstermektedir: «Eğer teoridin maksat lojik veya idolojik olarak herhangi bir ahlâk inanı çıkaracağımız bir şeyse veya bir ahlâk kaidesi ise, vicdanı bundan kurtarmak lâzımdır. Fakat ahlâk teorileri bir telkin ve bilhassa bir delil olarak kıymetlidir.» (18)

Velhasıl «Hayata hâkim olmak isteyen her türlü deductif düşünceler, bütün sistem yapıları, inanmanın prensibini kendi dışında arayan herkes artık itibarından çıkarılmıştır. Namuslu adam, bir ankinde bulacağı ve bizzat bağlandığı şeyden fıskırarak olan bir hakikat ve bedohat istiyor.» (19)

İşte, felsefe düşüncesini, evvelâ her türlü dogmatik fikir kalıplığına karşı, tenkidin müstakil ve hür ölçüsüne tabi kılan, felsefe de hazır ve kolay kıymetler yerine, bizzat o hakikatleri ve kıymetleri yaratan düşüncenin irade ve bağımsızlığını gören, ilimde, kendini tabiatın ve zaruretlerin gür ve esir kuvvetlerine karşı, teknik ve teorik yaratmalarla hür ve hakim kılmanın cehidini arayan M. İzzet tabiatile ahlâkda da bu yardımcı (ahlâk tecrübesi) nin şahsî kıymet duygusunu prensip olarak alacaktı. O na haşmetpenah karşısında (Kant) ı asla

eğilmiş göstermiyen, hakikati ancak hürriyetin bir (Had) i olarak aldırın anlayış şüphesiz ki bu idi. Her felsefî cehde bir sistem adı takmaya alışan etiketçi zekâmız için buna (ferdcilik) demek mümkündür. Fakat her etiket için olduğu gibi, burada da asıl realiteyi bir adın kurbanı yapmak tehlikesi vardır. Hakikatte gerek ferdçilik, gerek cemiyetçilik, her ikisi de tek taraflı bir ahlâk iddiasıdır: Birincisi, cemiyeti, her türlü ahlâkî kıymet prensibi ötesinde bir (Yokluk) diye alır; önce ahlâkın gayesi, mümkün olduğu kadar kendi ruh kuvvetlerimiz, kayıtsız ve şartsız elverişli bir vazife nizamı kurmaktır. İkincisi ise, fedi kaldırarak, ahlâkın bütün prensip kıymetlerini cemiyette görür: Ona göre de ahlâkın ve dolayısıyla «İçtimai terbiyenin gayesi, şahsî hareketlerimizi, içtimai hayatın zarurî taleplerine uydurmaktır.» (20) ller iki tarafta da ahlâk iradesini, (Bizatihi bir kıymet) olarak almayıp ya ferden cemiyete veya cemiyten ferde geçen bir (Transitions - İntikal) halinin estetik ifadesi olarak alır. Böyle olunca, asıl ahlâk vicdanını, ya, birinci için, ferden başarılarını tutan iktidarlar, veya, cemiyetin hakimiyetini sağlayan vasıtalar haline inmiş oluyor. Halbuki kendi başına ne ferd ve ne de cemiyet ahlâkî bir realite olmamak lâzımdır: Cemiyet, ferden ahlâk tercübelerinin vazife, şereş, izzeti nefis, namus... şeklinde tutunup geliştiği bir irade ve şuur sahasıdır: Onsuz ahlâk irademiz kuyusunda ebedî uyuyan efsanevî devletlerden başka bir şey olmaz. Fakat, buna karşılık, ferden bu ahlâkî cehdi dışında da cemiyet bir sürü nizamından başka bir şey değildir. Cemiyetin kendi başına bir gaye olması, manasız bir sufizmdir. Her gaye birbirinin aynısıdır: Fakat, bizim cemiyette görmek istediğimiz ahlâkî gaye prensibi, şuurlu ve iradeli bir hayat nizamının bütün ideal cedlerini tutan bir irtifada olmaktır: bu ise, ancak benim onda bu ideal üstünlüğü tasdik etmeme bağlıdır: Bunun

sadece bir lisan zorile veya bir (Ahkâm) kuvvete olması ahlâkî bir kıymet ifade etmez. Aslolan benim onu isterken, bu istişimde kendimi farklı ve üstün bir kıymet seviyesinde bulmamdır, ki bu, ancak ahlâkî realiteyi yaşamamla, onda kendimi tam ve bütün bulmamla mümkündür. İşte Rauh'nun (Integral tecrübe) dediği budur. (21) Bu suretle ahlâkın reel tahakkukunu, ne ahlâkî kılmak, ne ahlâkî istemek değil, fakat (Ah-lâkî olmak) da gören bir kimse için (Ah-lâkî tedrisatı) nın gayesi, çocuğa yapacağı hareketleri kendi hür ahlak tecrübelerine ve kıymet ve duygularına erdirecek bir inkişaf imkânı yaratmaktan ibaret olacaktır. Böyle bir ahlâk vasıtası ise, çocuğun genç ve taze ruh kuvvetlerini, iptidai cemiyet şartlarında olduğu gibi, cemiyetin formel kalıplarında döktürüp sonundarı kesmek gibi menfi bir netice yerine, onu her ahlâk fiilinden kendini biraz daha aşan, her irade tahakkukundan kendini kıymet silsilesinde biraz daha ilerleyen bir inkişaf yolunda açık ve hür kılar. Bunun manevî tesir bakımından, Duakeim'in söylediğinden farklı bir anlayışla, ahlâkî insana derin ve niha yetsiz bir hayat umidi, sonsuz bir güven kuvveti vereceğine şüphe yoktur.

(Ahlâk tecrübesi) nin kendi şahsî hareket yolu üzerinde, en iptidai bir tecrübeden başlayarak ilim adamının devamlı feragat ve cehidlerini, sanat adamının ihtiras ve ideallerini, felsefeci ruhun kemâl ve bütünlük iştisaklarını... aynı bir insan oluşunun devamlı ve kesiksiz başarıları şeklinde derleyen (Ahlâkî adam), ruhu nihayetsiz fütuhata, bitmez zaferlere açılmış bol ve zengin bir kudret ve emel kaynağıdır: Onun bu hazzı nasıl; hayatı önceden saadetimize verilmiş bir (telezzüz fırsatı) gibi anlayan hedonist'den bambaşka ise onun ruhu, dünyayı sadece (Husran ve nikbet) lerin bir entrika kucağı olarak anlayan (Pessimist) in tamamen aksi olarak geniş,

farktır: bunu, sancılarının mesut kesilişile beraber kavuşacağı yavrusunu bekleyen ana-daki izdiraplı haz ve umit heyecanına benzetebiliriz:

Hulâsa, hayat, insan olarak üzerinde yer aldığımız bir dünyanın, bizi daima hayvan olmaya iten bütün kuvvetlerine karşı, İnsanlık nizamımızı kurmak, hayvan şartlarından derin bir ayrılıkla uzaklaşmak yolundaki yaptığımız cehidlerden ibaret, o halde yaşamak, bizzat bu ahlâkî nizamın prensibidir: Fakat bu prensip (Kant) ın ahlâk vicdanı için dediği gibi, kendi kendisinin gaye ve vasıtasıdır: Tıpkı bir hakikat peşinde koşan hakikî bir ilim adamının ilim tecrübesindeki ruh halini tekrar eden bu ahlâk tecrübesi, böylece bizi, cemiyet ve ferd münasebetinde vardığımız noktaya getiriyor: Cemiyet hürriyetimizin şartıdır; fakat ferd, cemiyetin ahlâkî şartıdır: Hürriyet ise, bütün bir hayat boyunca kendi insan nizamımızın reel kıymetlerini tahakkuk ettirmek için, ruhumuzun giriştiği bir cehit silsilesinden başka bir şey değildir: İşte (W.Fames) (Dini tecrübe) de Bergson'un (Metafizik tecrübe) de aradığı şey, biz (Ahlâk tecrübesi) nde arıyoruz: Bizi yaşadığımız bir dünya nizamında farklı ve üstün bir kıymet seviyesine erdirecek rasyonel duygusu; yani (Spinoza) nın (Nature naturée tabiatla, tabiatla dönen tabiat) gibi, bizde ahlâk tecrübesinde, insanı bütün bir insanlığın evrensel rasyonallitesi ile sezerek, yaratıyoruz, ve onunla insandan, insanlığa varmış oluyoruz.

Böyle bir anlayış, ahlâk kıymetlerinde hiç bir vakit peşin ve hazır bir sistem tanımayacağından bir bakıma anarşistdir, ve Rauh da bu itirazı sezmistir.

(Devamı gelecek sayıda)

HALKEVİ HABERLERİ

Spor kolumuz tarafından ilk defa olarak 3 ncü katagori Basketbol maçları tertip edilmiş ve bu teşebbüsün İzmirde Basketbolun kalkınması hususunda mühim rol oynadığı görülmüştür.

18 yaşını doldurmamış çocukların iştirak ettiği bu turnuvada istikbal için ümit veren çok çocuklar görülmüştür. Bu Basketbol maçlarına iştirak eden takımların Altınordu, Altay, İzmir Spor, İzmir Halkevi kırmızı ve beyaz takımı, ikiyeşmeliktir.

Su sporu olarak Halkevimizin mevcut üç halk teknesi ile kürek çekme eksersizleri ve haftanın dört gününde yüzmeler yaptırılmıştır.

Halk Dersaneleri ve Kursları komitemiz tarafından orta okulunda açtığımız Fizik, Kimya, Matematik, Geometri, Fransızca, Tabbiiye kursları 8-7-1946 da açılmış olup 20-8-1946 tarihine kadar devam edecektir. Bu kurslara kayıt olunan ve devam eden talebelerin adedi 613 dür.

Temmuz ayı içinde Evimize müracaatla düğün ve nişan merasimi yapmak isteyen

dört vatandaşa salonumuzu tahsis etmek suretiyle yardım gösterilmiştir.

İzmirde bulunmakta olan Harp okulu öğrencilerinin müracaatı üzerine bir aile toplantısı yapılmıştır.

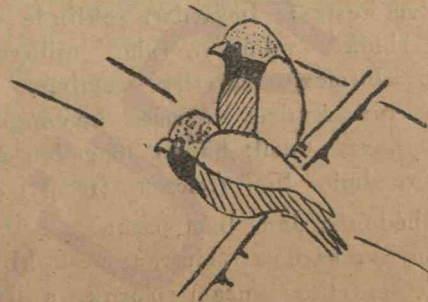

Eski İzmir Valisi Rahmetli General Kâzım Dirğin ölümünün 5. nci yıl dönümü münasebetiyle bir anma töreni yapılmış ve bir çok hatipler rahmetlinin hayatı ve yaptığı hizmetler hakkında konuşmalar yapmışlardır.

Temsil ve Köycülük Kolumuz

kuşadasına giderek "Yapışkanlık" piyesini muvaffakiyetle temsil etmişlerdir.

Türkiye İş Bankası'nın Küçük Cari Hesaplar 1946 ikramiya Plânı

**Çekilişler : 2 OCAK, 2 MAYIS, 27 AĞUSTOS, 30 ARALIK
Tarihlerinde yapılır.**

1946 ikramiyeleri

2	Adet	ARSA			
1	»	3000	Liralık	=	3000 Lira
2	»	2000	»	=	4000 »
3	»	1000	»	=	3000 »
8	»	500	»	=	4000 »
15	»	200	»	=	3000 »
35	»	100	»	=	3500 »
100	»	40	»	=	4000 »
150	»	20	»	=	3000 »
250	»	10	»	=	2500 »

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda talihinizide denemiş olursunuz

Memlekette tasarruf hareketinin inkişafına hizmet arzusunda olan

OSMANLI BANKASI

Aile Sandığı Tasarruf Cüzdanı

Hesabına tevdiat yapanlara kur'a keşidesi suretiyle ikramiye tevziine karar vermiştir.

T. C. ZİRAAT BANKASI 1946 İKRAMİYE PLÂNI

Artırma hesaplarındaki paralar (50) liradan-aşağı düşmiyenlere verilecek ikramiyeler:

4	Tane	1500	Lira
4	»	500	»
4	»	250	»
40	»	100	»
120	»	50	»
240	»	20	»
400	»	10	»

Çekilişler: 15 Şubat, 24 Nisan, 15 Ağustos 25 Kasım, Çekilişlerde, ikramiye çıkmayaa yerler için ayrıca 20 Haziran ve 10 Aralık da iki ilave çekiliş daha yapılarak 6100 lira dağıtılacaktır. Fazla bilgi edinmek isteyenler. Banka şube ve Ajanlarına müracaat edilebilir.

Sahip ve Neşriyat M. Dr. M. SAY

Bas. yer : NEFASET Matbaası İzmir

TÜRK TARİH KURUMU

Kurum Adı: TÜRK TARİH KURUMU
Sicil No: 255.7.2/24/801593
DERGİLER FİKİRLER : İZMİR HALKEVİ DERGİSİ 310-317 (1946)
Markası: .MARKASIZ Bulunduğu Yer: Konusu: TÜRKÇE

